

DE ANDRE, OS OG VORHERRE

Inspirationsmateriale til
folkekirkens arbejde med religionsmødet

DE ANDRE, OS OG VORHERRE

Inspirationsmateriale til
folkekirkens arbejde med religionsmødet

DE ANDRE, OS OG VORHERRE

Inspirationsmateriale til folkekirkens
arbejde med religionsmødet

Lars Buch Viftrup (red.)

Marie Monrad

Berit Schelde Christensen

Layout: Peter Viftrup

Tryk: Lasertryk i Århus

1. oplag 2006

Udgivet i samarbejde mellem

Teologisk Pædagogisk Center og Folkekirke og Religionsmøde

INDHOLD

1. IDÉKATALOG.....	6
2. UNDERVISNINGSMATERIALE.....	15
3. BØGER OM RELIGIONSMØDE.....	19
4. ORGANISATIONER	30
5. VEJLEDNING, TAKT OG TONE OG GODE RÅD.....	32

INDLEDNING

Dagens Danmark er præget af religiøs mangfoldighed. Muslimer, hinduer og buddhister er kommet til Danmark for at blive. Hvis man ikke oplever dette møde med andre religioner lokalt, så forholder man sig til det på nationalt og internationalt plan gennem medierne.

Samtidig har der vist sig en fornyet interesse for religiøs og åndelig søgen. Mange mennesker søger både udenfor kirken og indenfor kirken efter noget, som kan styrke den åndelige fordybelse.

Disse forskellige kultur- og religionsmøder stiller folkekirken i en ny situation. I sogne og menigheder er det vigtigt at forholde sig til, at vi lever i et samfund, der ikke længere er så homogent som tidligere, og hvor der findes mange religioner og måder at tyde og tolke livet på.

Arbejdet med religionsmødet har flere aspekter. Hvad betyder det at være kristen og kirke i et religiøst mangfoldigt samfund? Hvem er "de andre"? Hvordan kan man bygge broer af forståelse, samtale og samarbejde, så livet i det fælles samfund kan udvikle sig bedst muligt?

Dette inspirationsmateriale er et arbejdsredskab til sogne og menigheder. Materialet forholder sig både til religionsmødet mellem kristne og troende fra de andre verdensreligioner og til mødet med den nye åndelige søgen. På en let og overskuelig måde kan man finde idéer og information til arbejdet med religionsmødet.

Hæftet indeholder:

- Idéer til aktiviteter
- Introduktion af undervisningsmaterialer
- Oversigt over bøger om religionsmødet som giver baggrundsviden og kan bruges i studiekredse
- Vejledning, takt og tone og gode råd i arbejdet med religionsmødet
- Oversigt over steder og organisationer, hvor man kan få materialer, vejledning og inspiration

Hvem står bag?

Hæftet er udgivet i samarbejde mellem stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde (F&R) og Teologisk Pædagogisk Center (TPC).

Materialet er udarbejdet til brug på en række stiftskurser med temaet "De andre, os og Vorherre – om folkekirken og religionsmødet", som afholdes i samarbejde mellem F&R og TPC. Det er dog udformet således, at det kan bruges bredt i arbejdet med religionsmødet af sogne, menigheder, aktivitetsudvalg, organisationer mv.

Materialet er samlet, bearbejdet og redigeret af F&R's akademiske medarbejder, cand. Theol. Lars Buch Viftrup. Lektor ved TPC Marie Monrad har bidraget til indholdet, og den endelige redaktion er foretaget af generalsekretær for F&R Berit Schelde Christensen.

Berit Schelde Christensen

Generalsekretær, Folkekirke og Religionsmøde

1. IDÉKATALOG

Besøg i moské, tempel og kirke

Man finder ikke moskéer og templer alle steder i landet, men det er sjældent, man skal rejse langt. I mange byer er det en oplagt mulighed, at medlemmer fra de forskellige trossamfund besøger hinandens religiøse rum. Den symbolske betydning af at besøge hinandens religiøse rum er stor, fordi man derved giver udtryk for respekt for og tillid til hinanden.

TIPS:

En mulighed er, at et eller flere menighedsråd samarbejder med ledere fra en moské om et arrangement, hvor man inviterer muslimer fra moskéen på besøg i kirken og bagefter besøger moskéen.

Man kan lave et længere forløb, hvor man dels har nogle foredrags- eller debataftener og dels besøger hinanden.

Det kan tage tid at etablere det gode forhold til de andre, som er nødvendigt, for at det kan lade sig gøre at gennemføre idéen. Men mange samtaler omkring religionsmødet og kulturmødet bliver nemmere, hvis man har det udgangspunkt, at man kender og respekterer hinandens religiøse rum og ritualer.

TIL INSPIRATION:

- *Bogen *Religiøs mangfoldighed**
- *Tips i religionsmødet (se side 34)*
- *Religionsdialogens etik (se side 35)*

Islam og Kristendom for åbne vinduer

På Nørremarken i Vejle arrangerede lokale muslimer og den lokale sognepræst syv aftener under denne overskrift. Formålet var at åbne et vindue ind til "de andre" med en anden religiøs og kulturel baggrund, man møder i sognet og lokalområdet - som naboer og arbejdskolleger. Som programmet lød: "Nu har vi lejligheden til at "kigge ind ad vinduet" – og hvem ved? – næste gang tør vi måske gå ind ad døren og på besøg".

Aftenerne bygges op om nogle temaer i livet og det religiøse år: Fødsel og barndom; pubertet og ungdom; bryllup og voksenliv; død og begravelse; ramadan og jul; offerfest og påske og helligdage.

Aftenerne forløber således:

Hvad gør vi? Hver aften begynder med, at man hører om, hvad vi gør! Udgangspunkt er de skikke, man hver især har i forbindelse med livsovergange, højtider og helligdage.

Hvorfor gør vi sådan? Man hører om, hvorfor vi har de traditioner, vi har. Hvordan hænger de sammen med det, vi tror på? Hvad betyder de for os?

Hvordan smager det? Til mange fester og traditioner hører der en bestemt slags mad. Der er mulighed for smagsprøver.

Hvorfor gør I sådan? Der er mulighed for at stille spørgsmål.

TIPS:

Det vil være en fordel at arrangementerne foregår et religiøst neutralt sted for eksempel i et beboerhus, så det bliver nemmere for folk at kunne deltage. Arrangementet kan evt. følges op af et besøg i den lokale kirke eller moské

TIL INSPIRATION:

- *Tips i religionsmødet (se side 34)*

Invitation til arrangement eller kirkelig højtid

Naboskab og kendskab bliver styrket, hvis man inviterer medlemmer af andre trossamfund til et arrangement i kirken eller sognegården i forbindelse med en kirkelig højtid. Find et arrangement, som udenforstående kan føle sig tilpas i, og forbered de besøgende på, hvad der kommer til at ske. Man kan for eksempel invitere til festlige arrangementer i forbindelse med julen, påske eller pinse.

Man kan også tage imod invitationen til at deltage i arrangementer ved fejringen af andre religiøse samfunds højtider. Ved afslutningen af muslimernes fastemåned Ramadan, fejrer man Eid, som vil være en oplagt anledning til et sådan besøg. En anden idé er at sende en hilsen i forbindelse med festdage.

Dialoggruppe

Det kan have sine fordele at lave formaliserede dialoger, hvor man mødes under nogle bestemte rammer for der at tale om tro på tværs af religiøse skel. Umiddelbart kan det virke kunstigt, men får man lagt nogle gode rammer, kan det være et form for samvær, der kan blive inspirerende og lærerigt.

Man kan invitere deltagere fra en eller flere religioner. Det optimale er en gruppe på mellem 6 og 12 deltagere. Man aftaler at mødes nogle gange over en bestemt periode, hvor man forpligter sig til en stabil mødedeltagelse.

Til hvert møde er der en eller to personer, der får til opgave at lave et oplæg om et bestemt emne, set ud fra vedkommendes eget perspektiv. Når han eller hun er færdig med oplægget, har de øvrige deltagere mulighed for at spørge til og kommentere det, der er blevet sagt. Formålet er at få en bedre forståelse af, hvad vedkommende tror på. Det kan bidrage til at bringe de

reelle modsætninger frem og afsløre egne og andres fordomme. Desuden lærer deltagerne i gruppen noget om, hvordan de kan forholde sig til hinandens forskelle.

TIPS:

Det er vigtigt at blive enige om, hvilken måde man gerne vil mødes på, hvilke temaer, man gerne vil have drøftet, og hvad man hver især forventer at få ud af deltagelsen.

Det er en god idé ikke at begynde med de allersværeste temaer. Man kan med fordel tage hul på noget, som alle kan relatere til, såsom familieliv, etik, skriftforståelse, osv.

Spørg åbent og udforskende.

TIL INSPIRATION:

- *Fem trin i den religiøse dialog* (se side 32)
- *Bogen Celebrating Diversity, Staying Faithful* af Andrew Wingate

Lokal kontaktgruppe/samarbejdsforum

Et andet formål med at samle en tværreligiøs gruppe, er at arbejde med, hvordan man bedre får løst lokale sociale og samfundsmæssige problemer. En sådan gruppe er relevant for de områder, hvor der gennem indvandring er opstået en stor gruppe af mennesker med andre religioner end kristendom, og hvor dette har medført store forandringer for lokalsamfundet.

Hvordan skaber man et tryggere lokalsamfund? Hvordan forholder man sig til de problemstillinger, hvor religionen spiller ind i integrationsspørgsmål? Hvad sker der med de unge, når de skal finde sig til rette mellem forældrenes og samfundets normer og krav? Hvordan forholder man sig til debatten i

medierne? Disse og mange andre spørgsmål kan være vigtige at få debatteret og belyst.

En sådan gruppe vil først have brug for at lære hinanden at kende. Men på længere sigt kan det være et mål, at gruppen forholder sig til aktuelle problemstillinger i lokalsamfundet, der vedrører kulturelle og religiøse forskelle, og derigennem blive brugbar som ressourcegruppe for de sociale og politiske instanser.

TIL INSPIRATION:

- *Bogen Celebrating Diversity, Staying Faithful* af Andrew Wingate
- *Religionsdialogens etik* (se side 35)

Fælles offentlig udstilling omkring religionerne

I flere byer har kristne og muslimer med stor succes lavet en fælles udstilling på rådhuset eller biblioteket om kristendom og islam. En udstilling tjener flere formål. Dels sætter man i fællesskab fokus på religionerne og deres forhold til hinanden. Dels inddrages mennesker fra forskellige trossamfund i et samarbejde om processen med at forme og gennemføre udstillingen. Begge dele er med til at bygge broer mellem kristne og muslimer i lokalsamfundet. Ofte er der tale om samarbejde med skoler, andre institutioner og organisationer i byen.

Man kan bygge udstillingen op på forskellig vis. En måde kan være at fortælle om religionerne ved at bygge hhv. en model af en kirke og en moské og lave udstillinger omkring troens indhold, ritualer og hverdagsliv.

Udstillingsguiderne giver skoleklasser grupper og besøgende en guidet tur gennem udstillingen. Undervejs kan man tage del i forskellige aktiviteter, være med til en gudstjeneste eller bøn i moskéen og tale med guiderne.

Udstillingen er en oplagt anledning til at sætte fokus på tværreligiøse og tværkulturelle spørgsmål både i lokalsamfundet og i det større perspektiv. Man kan i forbindelse med udstillingen arrangere foredrag og debاتمøder, hvor man inddrager lærere, læger og sygeplejersker, pædagoger, religiøse ledere, politikere og andre eksperter i lokalsamfundet, som til dagligt på forskellig måde har disse spørgsmål inde på livet.

TIPS:

- **Forarbejdet:** Det er vigtigt at overveje, hvem der kunne have interesse i at deltage, og hvem der kunne have interesse i at støtte projektet. Skal det være børn fra den lokale skole, der skal udstille, eller ungdomsklubber, kulturforeninger, kunstnere, en blanding eller nogen helt andre? Kan kommunen, kirkerne, kulturinstitutioner eller andre interessegrupper inddrages og være med til at støtte udstillingen praktisk og økonomisk?
- **Deltagere:** Der skal etableres nogle gode og pålidelige kontakter med de mennesker, som skal lave udstillingen. Det er vigtigt, at det helt fra begyndelsen er et fælles projekt, som alle parter derfor tager ansvar for, og at alle parter er enige om, hvad der er formålet, og hvad projektet skal munde ud i.
- **Organisation:** Der skal etableres en klar struktur, der gør det tydeligt, hvem der har det overordnede overblik og hvilke grupper, der gør hvad. Man skal allerede tidligt sætte i gang med at reklamere for udstillingen og huske at informere dem, der støtter projektet.

TIL INSPIRATION:

- Udstillingen *TRO møder TRO. Islam og Kristendom i Sameksistens*. Ikast 2005. Udstilling, skole-kirkeprojekt, teater, ungdomspanel, café,

debatforum og åbent hus i moské og kirke. Kontakt Ikast Kirkekontor, Rådhusstræde 1, 7430 Ikast, att. Karin A. Vestergaard

- Udstillingen *Møder i hverdagen mellem islam og kristendom*. Århus 2004. Udstilling, moské og kirke, teater, foredrag, debatcafé. Kontakt Århus Stift, Dalgas Avenue 46, 8000 Århus C, att. Anne Ehlers
- Udstillingen *SameXistens*. Odense 2001 og 2002. En tværkulturel udstilling på Odense Rådhus med information og aktivitetsmuligheder. For information kontakt Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense (se kapitel 5)
- Undervisningsmaterialet *Religion og identitet – Er der en sammenhæng?* kan med fordel bruges i et skole-kirkeprojekt som led i udstillingen

Uddannelsesteams til skoler

'Din tro, – min tro, – og hvad vi sammen tror' er navnet på et pilotprojekt, der er blevet tilbudt til skoler og lærere på Nørrebro fra 1. oktober 2004 til 1. april 2005.

Projektet tilbyder skolen og lærerne at få besøg af et gæstelærerteam, der fortæller og samtaler om det, de tror på – det de er fælles om og det, der adskiller.

Gæstelærerteamet består af en pædagogisk repræsentant fra hvert af de tre trossamfund islam, jødedommen og kristendommen. Teamet bruger en dobbelttime med eleverne på en orientering om det, de tre trossamfund er fælles om og det, der adskiller. Formålet er at opbygge et religiøst, etisk og moralsk grundlag for gensidig forståelse og respekt for hinanden.

Da respekt ikke bygger på, at alle er eller skal være ens, men at man kender til det, der betyder noget for andre, har projektet til hensigt at fremme

respekten for religionens betydning for den enkeltes livsforståelse. Når eleverne møder repræsentanter fra deres egen religion, der kan tale om centrale emner og måske være uenige, men samtidig samarbejde og respektere de andre, vil det kunne have en positiv afsmittende virkning på eleverne og deres opfattelse af anderledes troende. Repræsentanterne bliver i bedste fald rollemodeller for en konstruktiv religionsdialog. Besøgene tilbydes under temaer, der er afpasset efter elevernes alderstrin. Gennem korte oplæg inviterer teamet eleverne til en samtale om temaet.

FOR MERE INFORMATION:

- *Københavns Stiftsårbog 2004*, s.104-106. Artiklen kan hentes på Københavns Stifts hjemmeside www.kobenhavnsstift.dk

Folkekirkelig tilstedeværelse på alternative messer

Rundt i hele landet bliver der jævnligt afholdt alternative helsemesser, hvor man kan købe helseprodukter, få læst sin hånd, lagt sit horoskop eller healet en sygdom. Mange kender nogen på arbejdspladsen eller i venskabskredsen, der er interesseret i alternativ spiritualitet, og man kan derfor have behov for at vide noget mere om området.

Et besøg på en helse- eller mystikmesse kan være en god måde at få mere kendskab til dette område på og en mulighed for at blive mere klar over, hvordan man skal forholde sig til det. Hvis man tager af sted med en gruppe, er det en god anledning til at få talt om, hvad man selv tror på, hvad troen betyder, og hvordan man forholder sig til den alternative spiritualitet.

Man kan vælge at være synligt og aktivt tilstede med en stand og på den måde være kirkens ansigt i mødet med åndeligt søgende mennesker. Eller man kan vælge at besøge messen som led i en studiekreds eller lignende. I

begge tilfælde er det vigtigt at forberede sig på arrangementet både ved at drøfte grundlaget for, hvorfor man gerne vil være til stede, og de rent praktiske ting omkring hvordan og hvad man eventuelt bidrager med.

En overskuelig måde er at lave et arrangement, hvor man

- **inden messen** mødes og får noget at vide om alternative spirituelle forestillinger og praksis, og hvad man kan forvente af besøget på en alternativ messe
- **under messen** kan blive vist rundt af en, der kender til alternativ spiritualitet
- **efter messen** følger op med en samtale om, hvad man oplevede og lærte ved det.

TIL INSPIRATION:

- Hæftet *Folkekirkelig tilstedeværelse på alternative messer* udgivet af Folkekirke og Religionsmøde. Kan rekvireres på hjemmesiden www.religionsmoede.dk
- For foredragsholdere eller vejledning kan man kontakte IKON eller IML (I Mesterens Lys), der har langvarige erfaringer med at deltage på messer

2. UNDERVISNINGSMATERIALE

Bud på Gud!

Bud på Gud! er et nyt undervisningsmateriale til brug for elever i folkeskolens ældste klasser, som udgives i 2006. Det er blevet udviklet i samarbejde mellem Folkekirkens Skoletjeneste i København - Frederiksberg, Folkekirke og Religionsmøde og Danmarks Kirkelige Mediecenter.

Materialet består af en DVD-film og en todelt lærervejledning dels til skolelæreren og dels til den kirkelige underviser. Det tager udgangspunkt i, at der indenfor religionerne findes mange billeder og opfattelser af Gud. Gennem præsentation af forskellige gudsbilleder og former for gudstro bliver eleverne udfordret til at overveje hvilke billeder, de selv har af Gud, og hvad de skal mene om andres billeder af Gud.

Undervisningsmaterialet har således et livsfilosofisk perspektiv, som tager fat i elevernes religiøse forestillinger og forsøger at få dem til at forholde sig til disse. Den viden, man får om kristendommen og de andre religioner, skal bruges til at sætte eleverne i gang med selv at reflektere og diskutere.

Materialet indeholder en række gode øvelser og idéer, som kan bruges i konfirmandundervisningen, i skole-kirkesamarbejde, i kristendomsundervisning og i kirkens ungdomsklub.

*Materialet kan rekvireres på Danmarks Kirkelige Mediecenter,
www.dkmedie.dk, Finlandsgade 2, 8200 Århus N, Tlf. 8616 5855*

Religion og identitet – er der en sammenhæng?

Dette er et undervisningsmateriale til brug i folkeskolens ældste klasser. Materialet er en nyredigeret udgave af det landsdækkende projekt "Fordomme eller gensidig forståelse? Religionsmøde mellem islam og kristendom", som blev udbudt af Landsnetværket af Folkekirkelige skoletjenester og skole-kirkesamarbejder i forbindelse med Religionernes dag i 2003. På baggrund af projektet, hvor flere end 400 skoleklasser deltog, har man opsamlet erfaringer og gennemskrevet projektet på ny, således at det nu foreligger i bogform.

Materialet indeholder en undervisningsvejledning, et grundigt baggrundsmateriale til læreren og en række kopsisider til eleverne.

Med udgangspunkt i en generel udforskning af, hvad det vil sige at have fordomme, fokuseres der på forholdet mellem islam og kristendom. Gennem arbejde med cases om centrale religions- og kulturmødeproblemstillinger sættes eleverne dels på fordybelsesopgaver omkring forholdet mellem kultur, politik og religion. Dels opfordres eleverne gennem et feltarbejde til at undersøge, hvordan både officielle repræsentanter for de to religioner, "almindelige" mennesker og de selv forholder sig til det, de to religioner hver for sig hævder er uopgiveligt.

Materialet er lavet som et skole-kirkesamarbejde, men kan desuden bruges i kirkelig undervisning af unge og voksne samt som led i offentlige arrangementer om religionsmøde.

Lars Nymark Heilesen & John Rydahl: Religion og identitet – Er der en sammenhæng? Udkommer foråret 2006 på Aros Underviser

Abrahams hus

Abrahams hus er et undervisningsmateriale, der består af seks videoprogrammer og en lærervejledning. Materialet henvender sig til religionsundervisningen i gymnasiet/hf samt til voksenundervisning og studiekredse.

Titlen hentyder til det faktum, at kristendom, jødedom og islam alle betragter Abraham som troens fader. Med udgangspunkt i denne afgørende fælles reference beskriver materialet forskelle og ligheder mellem de tre religioner. Der tages afsæt i forholdene i Danmark.

I videoerne møder man en række fremtrædende repræsentanter for de tre religioner her i landet (biskop Niels Henrik Arendt, stiftspræst for islam Lissi Rasmussen, overrabbiner Bent Lexner, forfatter Aminah Tønnsen og imam Fatih Alev). Man får på denne måde både viden om religionerne og ansigt på dem. I lærervejledningen finder man debatoplæg til de enkelte afsnit. Sidst i hæftet er der en kort introduktion af de tre religioner.

*Kan rekvireres på Danmarks Kirkelige Mediecenter, www.dkmedie.dk,
Finlandsgade 2, 8200 Århus N, Tlf. 8616 5855*

Fra Ur til Nørrebro. Et forløb om Abraham i Kristendom og islam

Abraham er også udgangspunktet for dette undervisningsmateriale, som ikke indeholder nogen video, men indebærer besøg i en moské og en kirke.

På baggrund af et tekstoplæg introduceres eleverne for Abraham-figuren, hvorefter de i grupper arbejder med forskelle og ligheder indenfor de to religioners fremstilling.

Efterfølgende arbejdes der i dybden med fortællingen om Abrahams ofring af sin søn og de forskellige religiøse traditioner, som denne fortælling har givet anledning til.

Som afslutning på forløbet besøger klasserne en kirke og en moské. Her møder de henholdsvis en præst og en imam, som fortæller om de to traditioner, nadveren og påskebegivenheden samt valfarten. Materialet lægger op til, at klassen efter forløbet etablerer et fælles måltid for at understrege fællesskabet. Formålet er:

- **At skabe dialog** mellem elever med forskellige etniske og religiøse forudsætninger.
- **At bevidstgøre** om de fælles rødder inden for kristendom og islam og deres aktuelle udtryk.
- **At formidle viden** om udvalgte områder i Bibelen og Koranen.
- **At stifte bekendtskab med** de levende religioner i henholdsvis en kirke og en moské.

Læreroplægget og elevmaterialet kan bruges til skolebrug og som udgangspunkt for undervisning af konfirmander eller i ungdomsklub.

Kan rekvireres på Folkekirkens Skoletjeneste København - Frederiksberg, Lollandsvej 40A, 2000 Frederiksberg, Tlf. 38 86 16 70, e-mail: fskf@folkekirken.dk

3. BØGER OM RELIGIONSMØDE

Der er udgivet mange bøger om religionsmødet i de senere år. I det følgende beskrives et udvalg som er aktuelle, praktisk orienterede og relevante set i en dansk folkekirkelig sammenhæng. For videre studier bringes en litteraturliste.

Religiøs søgen i og omkring folkekirken

*Kan rekvireres på Folkekirke og Religionsmøde,
www.religionsmoede.dk for 30 kr. + forsendelse*

Dette lille hæfte på 30 sider er udgivet af Folkekirke og Religionsmøde og Landsforening af Menighedsråd. Hæftet er en håndbog for menighedsråd, der gerne vil føre samtaler om, hvad det vil sige at være religiøst søgende i dagens Danmark, og om folkekirken kan gøre mere for at komme de søgende i møde.

Hæftet består af seks korte afsnit, som alle lægger op til overvejelser om, hvad man evt. kan gøre i menighedsrådet. De seks afsnit har følgende overskrifter:

- **Hvad vil de søgende?** af journalist Merete Ørskov
- **Kirkens vilkår i det moderne samfund** af konsulent Steen Marquard Rasmussen
- **Hvad kan præst og menighedsråd gøre for at komme de søgende i møde?** af sognepræst Anne Reiter,
- **Salmen som vej til meditation** af professor Theodor Jørgensen
- **Hvad vil præst og menighedsråd gøre?** af konsulent Steen Marquard Rasmussen
- **Idéer og inspiration** til videre arbejde i sognet af generalsekretær Berit Schelde Christensen

Religion for alle – religiøs dannelse i det multikulturelle samfund

Red. Gertrud Yde Iversen, 2005, Aros Underviser

Religion for alle er navnet på et tværreligiøst, handlingsorienteret religionspædagogisk projekt fra Hamborg. Pædagogisk set forholder det sig til undervisning i religion, hverken som en neutral formidling på et sekulært grundlag eller som konfessionelt og religiøst bundet undervisning med et forkyndende aspekt. Undervisningen sigter i stedet mod at få eleverne til at forholde sig til alle religioner, ikke for at de skal acceptere deres svar, men snarere for at være i stand til afklaret at omgås religionens implicitte sandhed i forhold til andre mennesker – også dem med en anden religiøs identitet.

Gennem to artikler får man en introduktion til pædagogikken og resten af bogen er en oversættelse af et konkret projekt, som man kan finde inspiration i. DVD med billedmateriale medfølger.

Tro mod tro

Nasser Khader & Katrine Lilleør, 2005, People's Press

Bogen er en gengivelse af samtaler på og om holdninger mellem folketingsmedlemmet Nasser Khader og sognepræsten Katrine Lilleør. Khader repræsenterer euro-islam og Lilleør kristendommen, men i samtalen viser de, hvordan hhv. demokratiet og kristendommen er den linse og det uopgivelige fundament, de hver især må falde tilbage på. I samtalerne kommer Khader og Lilleør ind på stort set alle de emner, som aktuelt optager danskerne lige fra skoledebat indvandring og tørklædedebat over synet på ritualer, sjælesorg og Jesus-opfattelsen i Bibelen og Koranen. Undervejs udvikles en forståelse af ligheder og forskelle mellem (euro-)islam og kristendom, og der gives klare bud på, hvor de to religioner kan mødes, og hvor sameksistensen må give knaster.

Religionsmøde i øjenhøjde

Hæftet kan købes på Tværkulturelt Center for 30 kr. eller downloades på bl.a. Tværkulturelt Centers og Danmissions hjemmeside.

Dette lille hæfte fra 2003 på 40 sider består af 32 idéer til, hvad man praktisk kan gøre i et religionsmøde. Det er udgivet af Danmission, Internationalt Kristent Center (Indre Mission), Samvirkende Menighedsplejer, Sudanmissionen og Tværkulturelt Center.

Hæftet tager sigte på de problemstillinger, der opstår i kirkens møde med de indvandrere og flygtninge, der kommer til landet både med en anden kultur og i mange tilfælde en anden religion, særligt islam.

Religionsmøde i børnehøjde

Hæftet kan købes på Tværkulturelt Center for 30 kr. eller downloades på bl.a. Danmissions hjemmeside.

De samme organisationer som nævnt ved hæftet ovenfor har også udgivet et hæfte med 21 idéer til tværkulturelle og tværreligiøse aktiviteter som man kan lave med danske og nydanske børn. Udover forslagene er der et kapitel om, hvordan tro og værdier formidles til de næste generationer i Mellemøsten, Asien og Afrika, og et kapitel om tro, børneopdragelse og religionsmøde set fra nydanske forældres perspektiv.

Religionsteologi (Ny Mission nr.7)

Red. Harald Nielsen, 2004, Unitas

Hvis man gerne vil have teologisk inspiration til baggrund for arbejdet med religionsmødet med, så er denne lille bog et godt sted at starte. Den er skrevet af danskere og tager udgangspunkt i danske forhold.

Seks forskellige forfattere giver hver en introduktion til grundlæggende problemstillinger i religionsteologien. Religionsmødets teologiske problemstillinger handler om formuleringen af en kristen teologi, der er bevidst om, hvad ens egen tro implicerer i forholdet til mennesker af en anden tro.

I litteraturlisten længere nede i dette hæfte kan man finde religionsteologiske hovedværker til videre fordybelse.

Religiøs mangfoldighed – En kortlægning af religion og spiritualitet i Århus

Red. Marianne C. Qvortrup Fibiger, 2004, Systime

På Center for Multireligiøse studier på Teologisk Fakultet i Århus udgiver i 2004-5 en række bøger, der forsøger at kortlægge det religiøse landskab i Danmark. Denne første bog består af en kortlægning af i princippet alle religiøse grupperinger i Århus kommune.

Man finder en kort beskrivelse af de enkelte religiøse grupperinger, deres historie, idegrundlag og placering, og således er bogen relevant for alle også udenfor Århus. Det er et værdifuldt redskab for dem, der gerne vil i kontakt med en religiøs gruppering eller bare vil have et overblik over, hvad der findes af religiøse grupperinger i en middelstor by i Danmark.

Spirituel dialog

Red. Steen Bonde og Steen Landsee, 2002, Nyt Aspekt og IKON-Danmark

Hvis man gerne vil etablere en dialoggruppe, hvor mennesker med forskellige religiøse overbevisninger mødes og fortæller hinanden om, hvad deres tro går ud på, kan denne lille bog være til inspiration.

Gennem tre år mødtes en gruppe af fremtrædende repræsentanter for hhv. traditionel kristendom og alternativ spiritualitet. Bogen blev til som konklusion på disse langstrakte dialoger, og den er en præsentation af seks af deltagerne i dialogforumet. Hvert enkelt afsnit består for det første af en kort introduktion til den enkelte person, for det andet af hvad vedkommende tror på og for det tredje af et kort interview, der udfolder, hvad vedkommende har fået ud af deltagelsen i dialogforumet.

Bidragyderne til bogen er: Pernille Aagaard (katolik), Søren Olsen (Martinus), Viggo Mortensen (folkekirken), Søren Hauge (teosof), Michael Jahn (folkekirken), Asger Lorentsen (teosof).

LITTERATUR MED "SKÆVE VINKLER"

Følgende bøger kan give nogle spændende "skæve vinkler" på religionsmødet. De er fortrinsvis af skønlitterær karakter, og kan f.eks. bruges i studiekredse.

Fjenden i spejlet

Leif Davidsen, 2004, Lindhardt og Ringhof

Krimiromanen er den tredje selvstændige bog med den serbisk-danske krigsforbryder og lejemorner Vuk i hovedrollen. Vuk har sammen med familien trukket sig tilbage til USA, da 11. september ryster landet. Som agent for amerikanerne sendes han på hemmelig mission tilbage til Danmark for at opklare forbindelser mellem det verdensomspændende al-Quaeda-netværk og Irak. I Danmark forsøger hans gamle fjende, politimanden Per Toftlund at optrevle islamiske terrornetværk. En forbindelse mellem de to opgaver viser sig hurtigt.

Bogen – som selvfølgelig er fiktion - giver en dels en rammende karakteristik af etniske danskere, vores identitetsforståelse og forhold til kultur og religion. Dels giver den indblik i, hvor forskelligt det er for nye borgere at blive en del af et samfund i henholdsvis Amerika og Danmark, og endelig gives en uhyggelig skildring af den verdensomspændende terror, som den islamisk fundamentalistiske netværk al-Quaeda udgør.

Vejen til Jerusalem (1999), Tempelridderen (2001) Riget ved verdens ende (2002)

Jan Guillou, Modtryk

Romantrilogi fra korstogstiden. Den svenske korsridder Arn Magnusson tilbringer tyve år i Det Hellige Land som bod for elskov med sin forlovede Cecilia. Undervejs lærer Arn både den katolske cistercienserorden af kende indefra og at kæmpe for sin tro med sværdets og ordets magt i det Hellige land, inden han atter kan forenes med sin elskede tilbage på svensk grund.

Bøgerne giver dels et tidsbillede af Norden i middelalderen og dels et billede af kampen om det Hellige Land, hvor skellet mellem skurke og helte ikke altid kan findes i skellet mellem muslimer og kristne. 2. og 3. del indeholder en del religionsdialoger og -møder mellem den kristne cisterciensermunk Arn og muslimernes leder Saladin.

Arven efter Arn er en fritstående fortsættelse af trilogien.

Boghandleren i Kabul. Et familiedrama

Åsne Seierstad, 2002, Gyldendal

Den norske korrespondent Åsne Seierstad har skrevet denne kontroversielle bog om familien Khan i Kabul, som hun boede hos i den første tid efter Talibans fald. Familien Khan er eksempel på en families skæbne, forventninger, bekymringer og glæder i et Afghanistan mellem tradition og i opbygningen af et nyt samfund. Bogen giver et indblik i de både samfundsmæssige og personlige omvæltninger, som ligger i at ændre et samfund styret af konservative, strenge sharialove hen mod en nyt og fremmed demokrati. Bogen betød, at familien Khan siden har måttet flygte fra Afghanistan og nu lever i eksil.

LITTERATUROVERSIGT

Religionsmøde i Danmark

Når danskere skifter tro – Omvendelse mellem religioner i Danmark
Mogens S. Mogensen, 2005, Unitas Forlag, 192 sider

Kristendommen under forvandling – Pluralismen som udfordring til teologi og kirke i Danmark
Viggo Mortensen, 2005, Forlaget Univers

Til et folk de alle hører
Harald Nielsen (red.), 2003, Unitas

En sang fra de varme lande
Niels Henrik Arendt, 2005, Alfa

Religiøse grundfarver – Peter L. Bergers sociologi i anvendelse på folkekirken
Steen Marqvard Rasmussen, 2005, Aros Forlag

I lysets tjeneste
Rene Dybdal Petersen, 2005, Forlaget Univers

Dansk darma
Jørn Borup, 2005, Forlaget Univers

Hvem kan standse vinden?
Notto R. Thelle, 1998, Det Økumeniske Fællesråd

Islam i Danmark

Gud er stor! Om islam og kristendom
Niels Henrik Arendt, 2001, Forlaget Anis

Hvad kan du tilbyde mig som muslim, præst?
Steen Skovsgaard, 2004, Unitas Forlag

Samtalen fremmer forståelsen – rapport afgivet til folkekirkens biskopper af Islam-udvalget
Harald Nielsen (red.), 2000, Unitas Forlag, 192 sider

Muslimere og kristne ansigt til ansigt

Lissi Rasmussen (red.), 2001, Islamisk-Kristent Studiecenter

Kulturmøder og religion – identitetsdannelse blandt kristne og muslimske unge

Safet Bektovic, 2004, Museum Tusulanums Forlag

Islam i bevægelse

Mona Sheikh, Fatih Alev, Babar Baig og Noman Malik (red.)

2003, Akademisk Forlag

At være muslim i Danmark

Lise Paulsen Galal og Inge Liengaard (red.), 2003, Anis

Islam i Danmark. Tanker om en tredje vej

Adam Holm, Michael Jarlner og Per Michael Jespersen (red.), 2002,

Gyldendal

Islam, kristendom og det moderne

Lissi Rasmussen og Lena Larsen (red.), 2004, Tiderne skifter

At være europæisk muslim. Islamiske kilder i en europæisk sammenhæng

Tariq Ramadan, 2002, Hovedland

At være tro mod tro (orig. titel: Faith to Faith)

Chowkat Moucarry, 2003, Unitas

Religionsteologi

Mødet mellem religionerne

Henning Nørhøj, 1995, Materialecentralen/ Religionspædagogisk Center

Celebrating Difference, Staying Faithful

Andrew Wingate, 2005, Darton Longman and Todd

Relating to People of Other Religions

M. Thomas Thangaraj, 1997, Abingdon Press

Introducing Theologies of Religions

Paul F. Knitter, 2002, Orbis Books

The Gospel in a Pluralist Society

L. Newbiggin, 1989, Eerdmans

Theology and Religious Pluralism

Gavin D'Costa, 1986, Blackwell Publishers

Toward a Christian Theology of Religious Pluralism

Jacques Dupuis, 1997, Orbis Books

Encountering Religious Pluralism: The Challenge to Christian Faith and Mission

Harold A. Netland, 2001, InterVarsity Press

Dissonant Voices: Religious Pluralism and the Question of Truth

Harold A. Netland, 1991, Grand Rapids: Eerdmans

The Depth of the Riches: A Trinitarian Theology of Religious Ends

Mark S. Heim, 2001, Orbis Books

The Myth of Christian Uniqueness: Toward a Pluralistic Theology of Religions

John Hick, Poul F. Knitter, 1988, Orbis Books

Theology and the Religions. A Dialogue

Viggo Mortensen (red.), 2004, Eerdmans

Litteratur for børn og unge:

Mange søde kager og en hvid kjole

Gerard van Midden og Liesbeth van 't Hof, 2003, Unitas Forlag

Vi holder fest! En guide for børn om fester inden for verdens forskellige religioner

Pam Robson, 2001, Unitas Forlag

LÆS OM Bibelen og Koranen

Kim Boye Holt & Peter Bejder, 2004, Forlaget LM (Lærernes Materialeudvalg)

LÆS OM Fester og højtider

Kim Boye Holt & Peter Bejder, 2004, Forlaget LM

Badedragten

Åsa Storck & Gitte Spee, 2004, Høst & Søn

Theos rejse. En roman om verdens religioner

Catherine Clément, 1999, Forum

Kald mig bare Aksel

Hr. Bo Hansen, 2002, Lindhardt og Ringhof

Allahs profet

Ove Andersen, 1999, Storgaard Outlet

Snapshot. Øjebliksbilleder fra et flerkulturelt Danmark

Red. Nanna Gyldenkærne, 1998, Høst og Søn

Serien *Livets milepæle*

Anita Ganeri, Nyt Nordisk forlag Arnold Busck:

- *Et nyt liv.* Fødslen i verdens religioner
- *At blive voksen.* Skelsår i verdens religioner.
- *At blive gift.* Ægteskabet i verdens religioner
- *Rejsens ende.* Døden i verdens religioner.
- *Tilhørende lærervejledning* ved Peter Green Sørensen: Livets milepæle i verdens religioner.

Serien *Troens verden*

8.-10 . klasse og VUC, Gyldendal, 2003

- Helle Krogh Madsen: *Kristendom*
- Aminah Tønnsen: *Islam*
- Bent Melchior: *Jødedom*
- Svend Gormsen: *Buddhisme*

4. ORGANISATIONER

Der er efterhånden flere organisationer i Danmark, som har fokus på arbejdet med religionsmødet. Hver har de deres profil, både kirkeligt og i forhold til dialogpartnere og deres særlige måde at arbejde på. Har man brug for hjælp til dialogarbejde i sognet kan disse organisationer være til nytte med deres erfaring og ekspertise.

Efterfølgende er der en oversigt over forskellige hjemmesider, der har til formål at informere om forskellige religioner.

Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde

Tåsingegade 3
8000 Århus C
Tlf. 8952 2314
www.religionsmoede.dk

Islamisk-Kristent Studiecenter (IKS)

Sortedam Dossering 5, st. tv.
2200 København N
Tlf. 35 36 46 50
www.ikstudiecenter.dk

KIVIK (Kristent Informations- og Videnscenter om Islam og kristendom)

Gudruntsvej 7, Postboks 1523
8220 Brabrand
Tlf. 86 25 17 25
www.kivik.dk

**IKON (Informations- og Samtaleforum for
Kristendom og Ny religiøsitet)**

Det Økumeniske Center
Kløvermarksvej 4
8200 Århus N.
Tlf. 86 13 75 87
www.ikon-danmark.dk

Areopagos

Peter Bangs Vej 1D
2000 Frederiksberg, København
Tlf. 38 38 49 10
www.areopagos.org

areOPAGOS

Tværkulturelt Center

Ryesgade 68C
2100 Kbh. Ø
Tlf. 35 36 65 35
www.tvaerkulturelt-center.dk

**Folkekirkens Tværkulturelle
Samarbejde i Odense**

Fenger's Gård, Vestergade 51B
5000 Odense C
Tlf. 6312 0873 og 2423 7446
www.fts-odense.dk

**Mødestedet
Kirkernes Indvandrerarbejde på Vesterbro**

Valdemarsgade 14, 3. sal,
1665 København V
Tlf. 33 21 27 03
www.danmission.dk/moedestedet

5. VEJLEDNING, TAKT OG TONE OG GODE RÅD

Fem trin i den religiøse dialog

v. Berit Schelde Christensen,

Generalsekretær i Folkekirke og religionsmøde

1. Viden.

De, der har en anden tro eller religion, kan forekomme anderledes eller mærkelige med usædvanlig påklædning, ritualer, symboler og vaner. At lære mere om de andre ved at læse om religionen, gennem samtale, observation eller deltagelse giver et konstruktivt fundament for at bygge relationer.

2. Ærlighed.

I den mødet med andre religioner er det vigtigt med en atmosfære af ærlighed. Ærlighed om vores opfattelser af de andre, vores intentioner og vores forventninger. At være ærlig betyder at tale ærligt om, hvad man værdsætter i den andens religion såvel om sine bekymringer eller uenigheder – vel at mærke efter at man har brugt tid på at lære om den andens tradition og tro. Dialog er ikke et forsøg på at gøre de andre glade eller skabe tilfredshed. Det er at indgå i ærlig samtale.

3. Respekt.

Når man lærer mere om de andre og taler ærligt både om det, man er enige om og om uoverensstemmelserne, så udvikles der respekt. Man kan spørge sig selv, om man behøver at have respekt for mennesker og traditioner, som man ikke har fællesskab med? "Ær alle!" siger Peter i 1. Petersbrev 2,17. Det er centralt i religionsmødet at have respekt for alle mennesker som Guds børn og for deres religion. Det er også, hvad vi forventer af dem, som lever i vores samfund, og som ikke er kristne.

4. Tillid.

Gennem viden, ærlighed og respekt opstår tillid i dialogen. Tillid gør det muligt at åbne sig for dybere lag af samtale og erfaring, og man kan begynde at finde sine egne og måske nye svar til den anden. Hvis jeg stoler på dig, vil jeg være mere ærlig overfor dig, og gennem den ærlighed vil jeg lære dig bedre at kende.

5. Risiko.

Ligeegyldigt hvilken relation, man indgår i, løber man en risiko. Man kan blive skuffet eller såret – eller man kan blive overrumplet og overrasket og blive nødt til at justere på sine fordomme om andre, sig selv og verden. Sådan er det ikke mindst med religionsdialogen. Man må risikere at skulle forholde sig til ens egen identitet. Hvem er jeg? Hvad betyder det at være dansker? Hvad betyder det at være kristen? Adskiller religionerne mennesker eller binder de os sammen?

Man risikerer også at blive spurgt om noget, man aldrig har tænkt over. Hvorfor er reinkarnationstanken f.eks. ikke forenelig med kristendommen? Man risikerer at møde sprog og ord, som man ikke kender og ikke kender idéerne og historien bag. Som kristen risikerer man også at måtte give "skuffende" svar. Meget af den religiøse og åndelige søgen i Vesten i dag har til formål at opnå det lykkelige og gode liv uden lidelse, nederlag og smerte. Når man peger på den kristne tro og på Jesus Kristus, så peger man faktisk på en smertens og lidelsens mand, som ikke lover mennesker et liv uden lidelse, - men derimod at han går med igennem den helt ind i mørket og i døden. Men at være kristen er altså ikke det samme som at opnå øjeblikkelig lykke. Hvordan kan man formidle det som det gode budskab? Det er en risikabel affære.

Tips i religionsmødet

1. Skab mødesteder og situationer, hvor kristne og muslimer kan mødes på lige fod og få fælles oplevelser.
2. Vær ikke bange for at fortælle, at du er kristen.
3. Det er ikke uhøfligt at spørge: Hvilken religion har du?
4. Kritiser ikke andres tro. Fortæl i stedet om din egen.
5. Afstå fra fristelsen til at sammenligne det bedste i din egen tro og kultur med det værste i andres.
6. Vis respekt for andres overbevisning - også når I er uenige.
7. Sørg for alternativer til grillpølser og frikadeller, når muslimer er inviteret. En rettroende muslim spiser ikke svinekød og drikker ikke alkohol.
8. Inviter ikke muslimer til et arrangement i Ramadanen (hvor mange faster fra solopgang til solnedgang) eller i de muslimske højtider.
9. Det er ikke udtryk for manglende respekt, når nogle muslimer ikke giver håndtryk til personer af det modsatte køn uden for familien.
10. Misforståelser er ikke pinlige.
Find ud af, hvad der gik galt og prøv igen!

Udarbejdet af Tværkulturelt Center

Religionsdialogens etik

1. Bliv enige om dialogens præmisser
2. Vis respekt for den anden
3. Vis respekt for det, som er helligt for den anden
4. Kend og bekend dit standpunkt
5. Se dit eget standpunkt som et udgangspunkt
6. Prøv at se tingene fra den andens standpunkt
7. Vær åben og ærlig
8. Vær kritisk og konstruktiv
9. Kræv det samme af den anden, som af dig selv
10. Frem tilliden

Udarbejdet af IKON

Retningslinjer for religionsmøde

Folkekirke og Religionsmøde har oversat nogle retningslinjer for religionsmøde, som er udarbejdet på et møde mellem repræsentanter for kirkerne i Porvoo fællesskabet. Tolv punkter udfoldes, og hæftet kan for eksempel bruges i en studiekreds.

Kan rekvireres hos Folkekirke og Religionsmøde eller hentes på hjemmesiden www.religionsmoede.dk

Takt og tone i religionsmødet

Tværkulturelt Center har oversat et britisk adfærdskodeks, som er lavet af repræsentanter fra otte forskellige religioner og tillempet det til danske forhold. Det er udgivet i en folder, hvor det både gengives på dansk, engelsk og arabisk.

Kan rekvireres på Tværkulturelt Center for 5 kr.

**Folkekirke og
Religionsmøde**

Tåsingegade 3

8000 Århus C

Tlf. 8942 2314

E-mail: mail@religionsmoede.dk

www.religionsmoede.dk
